

Johannes Dam Hage, en forkæmper for trykkefrihed og demokratiske rettigheder

Hages barndom og ungdom

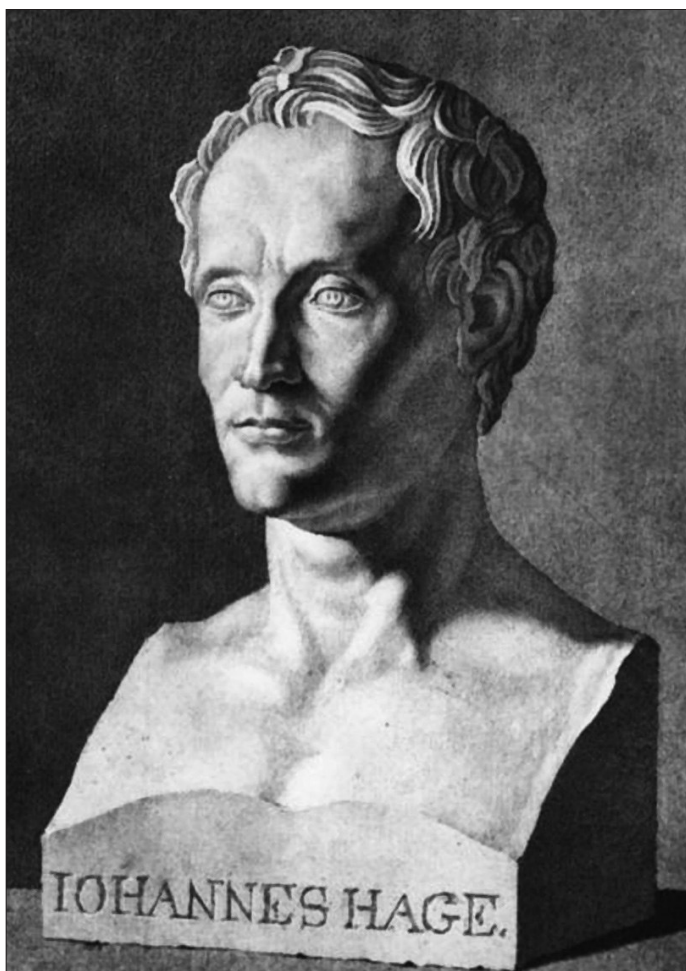
Af Eva Tønnesen

Johannes Dam Hage vil altid indtage en fremtrædende plads i Roskildes historie i Biedermeiertiden som inspirator og igangsætter for andre. Hans virke betød, at han frem for nogen anden i perioden bidrog til at sætte en udvikling i gang i byen til gavn for almenvældet - for nu at bruge et begreb fra samtiden. Men også på landsplan havde Hage en vigtig rolle at spille som politisk journalist i enevældens slutfase, hvor Stænderforsamlingerne oprettedes, og hvor grænserne for trykkefriheden for alvor blev prøvet af til stor irritation for den aldrende konge, Frederik VI.

Hvem var så denne mand, der på så mange punkter var forud for sin tid? Han var født i Stege den 3. april år 1800 som søn af købmand Christopher Friedenreich Hage og hans kone, Arnette Christiane, der var født Just. Kilderne til vores viden om hans opvækst, ungdomsår og manddom er dels hans egne optegnelser, dels broderen, den 16 år yngre politiker Hother Hages skildring af sin storebror. Også i mindetaler fra hans begravelse og mindeartikler kan man finde vidnesbyrd om han karakter og hele fremtræden. Han var en opvakt og flittig dreng, men samtidig en følsom natur. Som tiårig blev han sendt til Nykøbing Falster for at gå i latinskolen hos den afholdte rektor N. S. Bloch. Her led drengen frygteligt af hjemve i den første tid. Han klagede sin nød til forældrene og holdt sig på afstand af de andre elever. Perfektionist som han var, syntes han også, at nye fag i skolen som latin var en uoverstigelig opgave at kaste sig over. Men ved en blanding af pisk og gulerod fra faderens og rektors side overvandt han sin frygt og gjorde hastige fremskridt i latin, siden i græsk og hebraisk. Da rektor Bloch i 1815 fik nyt embede som rektor for Roskilde Katedralskole tog han, som det var skik og brug, en lille koloni af dygtige elever med sig, heriblandt Johannes og hans lillebror Emil.

Johannes var nu 15 år gammel og forberedte sig flittigt på sin studentereksamen, idet han trods sin unge alder straks kom i øverste klasses nederste afdeling og blev klassekammerat med

Johannes Dam Hage (1800-1837). Lærer og journalist. Stik af Schøler forestillende hans buste. 1830.

elever, der var 1 år ældre. Alligevel lykkedes det ham hurtigt at overstige det almindelige niveau i klassen. Derfor fik han fri i en del af timerne for at drive selvstudium og blive manuduceret af privatlærer i engelsk, et fag, der endnu ikke indgik i pensum til studentereksamen som tysk og fransk. I det hele taget var han meget optaget af sprog og litteratur, såvel klassisk som moderne. Det var ikke nogen luksustilværelse, han førte i Roskilde, idet hans fars forretning ikke gik så godt. Johannes boede til leje hos rektor Blochs søster, fru Wimpfen i Skolegade, lige ved den gamle katedralskole. Om vinteren stod han op kl. 6 om morgenen, fik tændt et lys hos en lappeskomager, der også var tidligt oppe, og gik så i gang med at tænde op i kakkelovnen. Det har uden tvivl været hårdt for den svagelige dreng at vågne op i et gennemkoldt værelse. Så tog han ellers fat på studierne og læste et par timer, til han skulle møde på skolen. Til gengæld gik han allerede i seng ved nitiden om aftenen, måske også for at spare på lys og

varme. Om sommeren stod han op med solen og gik i seng med samme himmellegeme. Ifølge hans optegnelser læste han evig og altid og forsømte at deltage i skolens svømmeundervisning, selv om det ellers var en hans yndlingsbeskæftigelser om sommeren. Han tog ikke engang hjem på sommerferie, men brugte hvert minut på bøgerne, som han selv beskrev det i sine optegnelser.

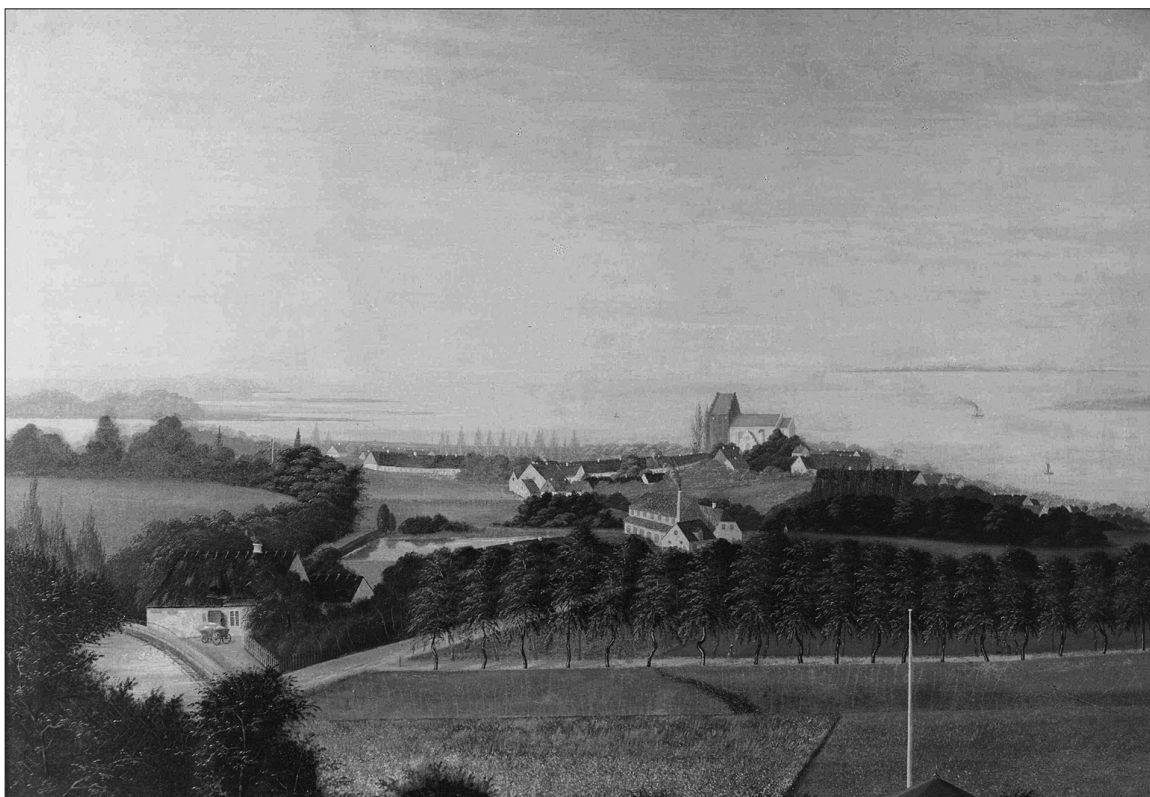
Ved denne flid lykkedes det ham at blive student i en alder af 17 år med topkarakter i de fleste fag¹. Rektor Bloch har siden beskrevet ham som en person, der altid sagde sin mening, uanset at den var ilde hørt. Til gengæld var han den mest trofaste ven, man kunne ønske sig, hvis man først var blevet lukket ind i vennekredsen. Endelig fremhævede Bloch sin elevs redelighed og uegennyttighed. Johannes må have været en mønsterelev for lærere, der kunne lide at få lidt modspil. Men det skaffede ham nok også besværligheder med andre lærere, der i tidens ånd gik ind for kæft, trit og retning. Hage tog nu filosofikum på universitetet. I den første studietid boede han hos sin søster Bolette og hendes mand, grosserer Hans Puggaard² i Store Kongensgade. I dette hjem mødtes mange store kulturpersonligheder. Fruen, der selv var en habil kunstmaler, samlede især mange af guldaldertidens malere i sit smagfulde hjem. Siden blev det også samlingssted for national-liberale politikere. I parentes bemærket blev parrets eneste barn, datteren Annette, gift med Orla Lehmann. Dette hjem må i høj grad have virket stimulerende på den unge Johannes Hage. I 1819 afbrød Hage studierne et par år for at tage hjem til Stege, dels for at komme sig over en sygdomsperiode under sin kærlige mors opsyn og dels for at hjælpe sin far, der havde økonomiske problemer med sit købmandsimperium. Herved fik han en praktisk erfaring i handelsvirksomhed, hvilket siden kom ham til nytte som samfundsdebattør, idémand og igangsætter. Indimellem boede han hos familien Puggaard i København og rektor Bloch i Roskilde. Muligvis gennemgik han også en psykisk krise i disse år. Trods topkarakterer og succes med studierne plagedes Hage altid af præstationsangst og mindreværdskomplekser, måske fordi han var så kompromisløs i sine krav til sig selv.

Lærergerning

Men Johannes kunne jo ikke vegetere og ligge familien til byrde til tid og evighed, så i 1821 gjorde han, som det var almindeligt i samtiden for unge studenter, der ikke rigtig vidste, hvordan de skulle komme videre med deres liv: Han tog en stilling som huslærer. Han var heldig og fik en god stilling hos fru Bartholin-Eichel, der ejede Svanholm gods i Hornsherred. Da han jo altid

havde antennerne ude, fik han her en nyttig viden om landbrugsforhold gennem en dygtig forvalter, der eksperimenterede med nye dyrkningsformer. Allerede her i en alder af 22 år gav Hage udtryk for opposition til den enevældige regering, som han mente bidrog til de katastrofale forhold i landbruget. I et brev gengivet i Hother Hages bog om broderen skrev han således: "Naar man betænker, hvad Danmark kunde have været under en klog Regering, og saa seer den almindelige Fattigdom og deraf følgende Sløvhed i at foretage Forbedringer, bringes man let til at klage bittert."³ Hage havde dog aldrig helt opgivet sine studier, men skiftede nu spor, idet filologien blev skiftet ud med teologi, og i vinteren 1821-1822 begyndte han at forberede sig på en teologisk embedseksamen. Der var også en anden grund til den fornyede flid og interesse for at få en uddannelse: Han havde forelsket sig i en broderdatter af fru Bartholin-Eichels mand. Uden udsigt til en fast stilling kunne han godt på forhånd opgive en sådan forbindelse, så det var bare om at tage fat. Hans flid blev bemærket, og i efteråret 1823 blev han så forlovet med sin udkårne, den unge Charlotte Bolette Bartholin, en livsglad og huslig pige, men uden større dannelse. Skønt teologien kedede ham umådeligt, tog han nu til København for at gøre sine studier færdige, og sommeren 1824 blev han færdig som cand. theol. med førstekarakter. Han korresponderede livligt med Lotte, som hun kaldtes i den nære familiekreds. Blandt andet søgte han at bøde lidt på hendes dannelsesniveau ved at referere indholdet af litterære værker, som han syntes, hun burde kende.

Imidlertid var han i tvivl om sin fremtid. Ville han i det hele taget være præst? Tilsyneladende følte han sig ikke kaldet til denne gerning, og ærekær, som han var, ville han ikke gøre en lunken indsats i et præsteembede. Han genoptog derfor sin virksomhed som huslærer på Svanholm, måske også for at være i nærheden af den udkårne. Men Svanholm blev imidlertid solgt, og han blev herved tvunget til at tage en beslutning om sin fremtidige løbebane. I 1825 finder vi ham atter i København i gang med nye studier. Johannes læste nu historie og geografi ved universitetet. Han havde nemlig besluttet sig for at blive latinskolelærer, en stilling der svarer til vore dages gymnasielærer. Han var blevet optaget på det ansete Borchs Kollegium. Her optoges kun studerende med de højeste karakterer, og det lod til, at han endelig fandt det stimulerende studentermiljø, han før havde savnet. Det var også her, han knyttede venskaber, der varede livet ud: Blandt andre teologerne G. Brammer, S. C. Bindsbøll, der for øvrigt var hans gamle skolekammerat, og H. M. Vel-schow. Desuden var der filologerne F. C. Olsen og C. W. Elber-

ling. Hage fik udgivet et par disputatser, som det krævedes, når man boede på Borchs Kollegium. Den første disputats, der handlede om præsteløftet, vakte for øvrigt en del furore. Heri argumenterede han for, at de vordende præster ikke skulle aflægge bindende ed på bibelens lærdomme. I stedet skulle præsten højtideligt love kun efter den modneste overvejelse og med stor omsigt at afvige fra bibelens lærdomme. Uden tvivl var det sådanne overvejelser, der havde fået Hage til at vælge præstegerningen fra. Disputatsen lå således på linie med den unge mands tidligere kritiske udtalelser om regeringen og den modne mands senere opposition til myndighedernes krav til det enkelte individ om at indordne sig under enevoldsregimets gældende love og uskrevne regler. Denne kritik blev da heller ikke forbigået af den ansvarlige myndighed. Hage blev kaldt op til kollegiets efor, etatsråd Hurtigkarl, der forlangte, at pjecerne med disputatsen blev inddraget øjeblikkeligt, samt at han måtte skrive en anden og mere passende disputats. I stedet valgte han at skrive om et (tilsyneladende) mere neutralt emne, der handlede om en særlig gruppe romerske embedsmænd, de såkaldte "veredarii", deres embedsforretninger og deres indflydelse på det romerske samfund. Han havde planlagt tre små pjecer, men nåede kun de to.

Udsigt mod Sankt Jørgensbjerg med Kapelsmøllen og Sankt Clara Mølle. Midt i billedet en af alléerne plantet på initiativ af Selskabet til Byens Forskønnelse, stiftet 1833. Maleri af J.C. Gottschalck, ca. 1860.

For øvrigt blev den første fadæse ikke fulgt op af flere sanktioner⁴.

I 1827 blev der en stilling ledig ved hans gamle latinskole i Roskilde. Rektor Bloch opfordrede sin gamle elev til at søge stillingen til trods for, at han endnu ikke havde færdiggjort sine nye studier. Igen var Hage i tvivl om sin livsstilling. Han følte sig heller ikke kaldet til at blive lærer, men ville dog ikke lade denne store chance gå fra sig, så han accepterede. Hother Hage har siden beskrevet denne epoke i broderens liv. Til en start blev han indlogeret hos rektorfamilien i Liebes gård i Sankt Ols Gade, hvor der i dag er museum. Han havde som sagt ikke de store forventninger til, at han var kommet på den rette hylde, men han kunne godt bruge lønnen, ikke mindst da han stadig gik i gifte-tanker. Han faldt da også hurtigt til i det nye skolemiljø. Hother skriver således: " Han mødte punktligt i sin Time; han vandt ved sin alvorsfulde Karakter og sit gennemtrængende Øje hurtig Anseelse hos Disciplen og Indflydelse over ham; hans livfulde Fremstilling, sikre Fremgangsmaade, overordentlige Hukommelse gjorde ham til en fortrinlig Lærer."⁵ Mangelen på det pædagogiske kald gav sig udtryk i hans store irritation og utålmodighed over for elever, der havde svært ved at følge med i timerne. Han gav for øvrigt privatmanuduktion, men det var nok snarere for at bøde på den lave lærerløn end for at hjælpe de "tunge" elever. Retfærdigvis skal det dog siges, at han ikke tog penge fra de mindst bemidlede, da han var besjælet af stor social forståelse. Han fortsatte sine studier ved universitetet ved siden af sit sko-learbejde for at få den eftertragtede skoleembedseksamen. Det sled både fysisk og psykisk, og han var flere gange ved at give op, men han bed tænderne sammen og kunne endelig tage sin afsluttende eksamen i 1830 – som sædvanligt kan man fristes til at sige med udmærkelse. Efter at have erhvervet den akademiske titel som cand. mag. blev han udnævnt til overlærer ved katedralskolen og steg nu til den dobbelte løn, men det var dog stadig et ret ringe udkomme, da han ikke som andre embedsmænd fik et stykke af bymarken til at dyrke ved siden af lønnen. Hans altid rastløse arbejdsiver gav sig udslag i, at han også drev en slags aftenskole ved siden af sin normale skolegerning, idet han holdt offentlige foredrag om geografiske emner, blandt andet om Indien.

Politisk vækkelse

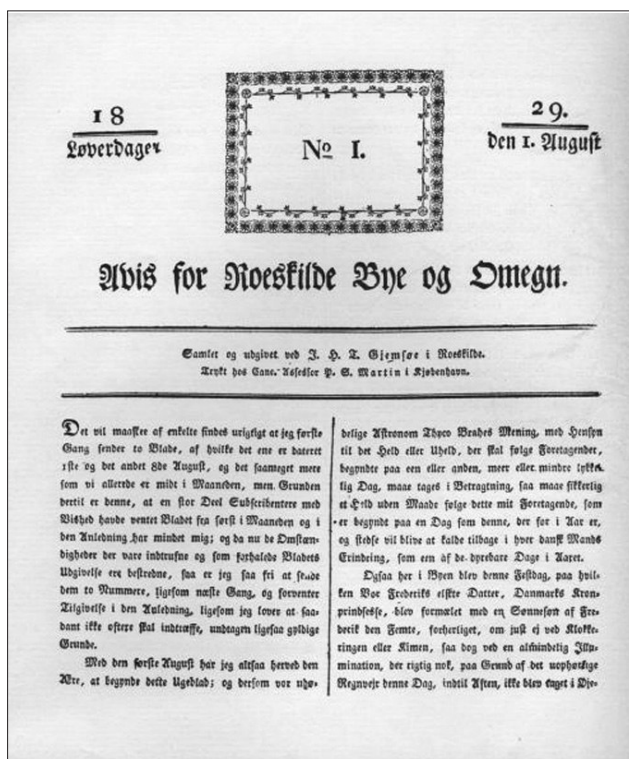
På det indre personlige plan oplevede Johannes Hage en politisk vækkelse i dette år i forbindelse med Julirevolutionen. Denne opstand, der havde sin rod i den franske kong Karl X's reaktio-

nære tiltag, blandt andet opløsningen af Nationalforsamlingen og ophævelsen af trykkefriheden, førte – kort fortalt – til kongens abdikation og indsættelsen af den mere moderate Louis Philip på tronen. Disse begivenheder opmuntrede til lignende revolutionære revolter andre steder i Europa, hvor liberale kræfter søgte at vinde gehør for indførelse af mere demokratiske rettigheder, og nationale kræfter arbejdede for at afkaste udenlandske dynastiers overherredømme, en foregribelse af de senere nationalstaters opståen. Således var der oprør i Italien mod Habsburgernes overherredømme, opstande rundt omkring i det tyske rige og revolte i Polen mod det russiske overherredømme, men alle vegne blev disse oprør nedkæmpet med hård hånd. Kun Belgien havde held til at løsrive sig fra Holland og huset Oraniens overherredømme. Fra sit studerekammer fulgte overlæreren ivrigt disse begivenheder. Ikke mindst det liberale idégrundlag og kampen for indførelse af borgerlige og begyndende demokratiske rettigheder, der vandt gehør ude i Europa, vakte hans interesse. Han måtte ud i Europa og have luft under vingerne.

I 1831 bevilgedes han en udenlandsrejse af kancelliet. Men forinden holdt han og Charlotte Bartholin bryllup i dybeste stilhed i Gadstrup kirke hos pastor Broager. Efter Johannes Hages ønske var kun de nødvendige vidner til stede. Hun skulle nu opholde sig hos sine svigerforældre på Møn, medens han tog på rejse i udlandet – ikke den mest lovende begyndelse på et ægteskab. Han trøstede sig dog med, at hun ikke kunne være tjent med ham, så længe hans humør var mindre godt og hans helbredstilstand dårlig, en antydning af, at han muligvis var maniodepressiv. Dette falder i tråd med, at han i perioder kunne arbejde helt manisk. Rejsen kom imidlertid kun til at vare godt en måned på grund af en omfattende koleraepidemi i Europa og besværlige karantænebestemmelser.

Vel hjemme igen slog han sig ned i en lejlighed i Palæet i Roskilde sammen med sin unge hustru og genoptog sit skolearbejde. Fruen havde nok at gøre med at holde husholdningen kørende, idet hun havde to brødre til Johannes og sin egen søstersøn som logerende⁶. Om sit ægteskab skrev hun til svigerinden Henriette: "Johannes er den bedste Ægtemand af Verden, nøisom og varlig og god naar han er hos mig."⁷ Det viste sig ligeledes, at Hage fandt større lægedom i sin ægteskabelige lykke end i den mislykkede udenlandsrejse. De havde for det meste nok i sig selv og gik ikke så meget ud. Men helt i tråd med Biedermeiertidens borgerlige normer gik de dog på visit hos kolleger og bekendte i byen. Lotte gik også til møder i en særlig dameklub om mandagen. Nu da de var to, var det endnu sværere at få Johannes' løn til at slå

Roeskilde Avis. Forsiden af nr. 1.
Udgivet 1. august 1829 ved re-
daktør J.H.T. Gjemsøe.

til. Derfor skrev han den ene ansøgning efter den anden om lønforhøjelse eller kompensationer i form af fribolig eller tilskud til huslejen til Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler. Han fik også flere kolleger til at gøre det samme for om muligt ad den vej at gøre opmærksom på, at der lå et problem i aflønningen af embedsmænd i provinsen, specielt i byer, hvor de ikke fik adgang til at få et stykke af byjorden, som de kunne dyrke og supplere lønnen med. Bortset fra et gratiale på 100 rigsdaler fik han ikke noget ud af disse anstrengelser. Midt i de huslige bekymringer fortsatte Hage med at følge den politiske udvikling, såvel ude i Europa som hjemme i Danmark. Ikke mindst Stænderforordningen af 28. maj 1831 vakte hans interesse. Ville det betyde en åbning fra kongen og den enevældige regerings side for at imødekomme de vågnende krav i befolkningen om folkelig indflydelse på samfundslivet? Også i lokalsamfundet, i den lille Roeskilde Købstad, fulgte Hage udviklingen og søgte selv at sætte dagsordenen for diverse projekter til gavn for almenvældet.

Hage som igangsætter i Roskilde

Tiden var også moden til samfundsgavnige projekter. Begyndelsen af 1830'erne betød et vendepunkt til det bedre efter nedturen som følge af, at Danmark havde holdt på den forkerte hest i Na-

poleonskrigene med tabet af Norge og statsbankerot til følge. Samfundsøkonomisk gik det fremad igen. En kraftig befolkningstilvækst i Europa skabte øget efterspørgsel og stigende priser på landbrugsprodukter, ikke mindst korn. Det affødte en øget handel med levnedsmidler til gavn for landbrugslandet Danmark. Konjunkturerne steg, og priserne på fast ejendom fulgte med. Bønderne kunne nu endelig høste fordelene af såvel udskiftningen, der havde udfriet dem af dyrkningsfællesskabet, som indførelsen af almindelig skolegang i 1814.

Den offentlige mening fik også bedre betingelser for at komme til orde, i og med at der kom flere aviser på markedet, således også i provinsen. I 1829 udsendtes *Roeskilde Avis*, byens første avis. Det var lige det organ, som en mand af Hages støbning kunne have nytte af i forsøget på at påvirke den offentlige mening. Heri kan vi nu følge en del af hans offentlige virke og hans mange samfundsnyttige idéer i læserbreve og polemiske indlæg. Han lagde ud med en række artikler om den kommunale beskatning, som han – ikke uden grund - fandt social uretfærdig, idet den begunstigede de rige på de fattiges bekostning⁸. Men han måtte ofte konstatere, at han ikke umiddelbart kunne komme igennem med alle sine velmente idéer. Byens vise fædre, de såkaldte eligerede borgere, fandt ingen anledning til at besvære standsfæller med større skatter, for at disse tilsvarende kunne lettes for mindre bemidlede. Men det var nu ikke lidet, han enten selv satte i gang eller fik andre til at virkeliggøre. Helt i tidens ånd var redskabet til at føre idéerne ud i livet de såkaldte assembléer, eller hvad vi i dag ville kalde foreninger. Det såkaldte forenings-Danmark tog netop sin begyndelse i slutningen af Frederik VI's regeringstid, naturligvis ofte til stor irritation for den enevældige monark, der ikke var til sinds at give efter for diverse krav om en større demokratisering af samfundet. Lad os nævne følgende foreninger og offentlige organisationer, hvor Hage var igangsætter og idémand: stiftelsen af en forening med det formål at hjælpe værdigt trængende, en forskønnelsesforening, der anlagde smukke spadserestier og anlæg omkring byen med smukke vuer til naturen, en læseforening, som han selv stod i spidsen for, et børneasyl, hvor enlige og/eller fattige mødre kunne få passet deres små børn, medens de selv gik på arbejde (institutionen lå i Fondens Bro) og så naturligvis oprettelsen af Sparekassen for Roskilde og Omegn. Tilsammen giver disse foreninger indtryk af en stor social forståelse og et bredt kendskab til samfundet – også i andre cirkler end dem, han selv færdedes i.

Frem for alt var Hage aldrig bange for at sige sin mening under navns nævnelser, hvilket kunne være en betænkelig sag på

Frederik VI's tid. Det var endnu et enevældigt samfund uden en fri presse og trykkefrihed, som vi kender det i dag. Alle aviser, tidsskrifter og andre meningsdannende udgivelser skulle censureres af myndighederne, inden de kunne sendes på markedet. Gik man for langt, kunne redaktøren eller forfatteren straffes med skriveforbud eller endog fængselsstraf. Man behøvede bare at tænke på doktor Dampes skæbne for at forstå alvoren bag disse bestemmelser. Dampe var blevet dømt til døden i 1821 for at foreslå gennemførelse af en repræsentativ regeringsform, evt. med magt. Han fik siden ændret dommen til livsvarigt fængsel og sad endnu og afsonede denne dom. Først i 1841 efter Frederik VI's død blev han endelig løsladt. Så der var bestemt ingen pressfrihed i det lille Danmark, hvad Hage snart skulle få at smage.

Foreløbig passede Hage sit skolearbejde, selv om det ikke havde hans hovedinteresse. Sideløbende med skolearbejdet dyrkede han samfundsmæssige studier i sit studerekammer og stillede jævnligt forslag til forbedringer af diverse samfundsindretninger. 1833 var et særlig aktivt år. På skoleområdet udgav han en vejledning i undervisningen i geografi og skrev en artikel om de lærde skolers tilstand i *Dansk Ugeskrift*. I samme ugeblad skrev han samme år en artikel med forslag til en postreform, som postdirektionen siden lod sig inspirere af til diverse forbedringer. Endelig var han den 3. november samme år medstifter af Roskildes Sparekasse.

Stiftelse af Sparekassen for Roskilde og Omegn

Idéen om oprettelse af sparekasser er efter al sandsynlighed fransk, men idéen blev først virkeliggjort i Brunsvig i 1765. I selve Danmark blev den første sparekasse oprettet i 1810 på Holsteinsborg gods. Det var for øvrigt både en spare- og lånekasse. Siden blev man mere forsigtig, og en del af de følgende sparekasser gav sig kun af med at tage imod indlån, som blev sat på rente i statskassen, og der fandt således ingen udlån sted.

Hage kendte naturligvis godt sparekassebevægelsen, men var samtidig klar over, at han måtte have indflydelsesrige medstiftere i lokalsamfundet, hvis hans idé skulle have udsigt til at blive gennemført. Derfor henvendte han sig til en række indflydelsesrige borgere med borgmesteren i spidsen for at få hjælp til at realisere tanken. Personkredsen havde følgende sammensætning: borgmester H. C. Müller, stiftsskriver C. Hansen, amtsforvalter N. O. Münster, borgerrepræsentationens formand, farver T. H. Svane og konstitueret byskriver G. Fritz samt naturligvis Hage selv. Disse mænd mødtes på rådhuset den 24. oktober 1832 for at drøfte opfordringen til at stifte en sparekasse i Roskilde. In-

Stifterne af Roskilde Sparekasse, 1833: Overlærer Johannes Hage, justitsråd, borgmester H.C. Müller, kammerråd, stiftsskriver C. Hansen, kammerråd, amtsforvalter N.O. Münster, borgerrepræsentationens formand, farver T.S. Svane og byskriver G. Fritz

den mødet var omme, havde de dannet en komité til sparekassens oprettelse. Man enedes om, at mindste indskud skulle være på 2 mark, det højeste på 200 rigsbankdaler. Der skulle være åbent for indskud en fast dag hver uge, og byens rådstue skulle fungere som kontor. Endvidere skulle der anskaffes en pengeskasse med to låse. Kassereren skulle udstyres med en nøgle til den ene lås og alle de andre medlemmer af komitéen med en nøgle til den anden lås. Reglen var så den, at kassen kun måtte åbnes i påsyn af to komitémedlemmer og kassereren af hensyn til sikkerheden. Til kasserer udnævntes byskriver Georg Fritz. Han var for øvrigt ulønnet til at begynde med.

Den 15. november samme år sendtes en ansøgning til kongen om oprettelse af den foreslåede sparekasse på nærmere foreslåede betingelser. Blandt andet forestillede man sig, at de indskudte

summer via amtsstuen, der havde til huse på Palæet, viderebefordredes til statskassen, hvor de forrentedes med 5 %. Som det var sædvane skulle også brevet med forslaget sendes videre til statsmagten via amtet. For en sikkerheds skyld læste amtmanden indgående korrespondance til kongen, hvilket i praksis vil sige Danske Kancelli. Herved kunne man nå at standse unødigt post eller indhente supplerende oplysninger for ikke at sinke statsadministrationens behandling af sagen. Allerede 2 dage efter kom der således brev fra amtet, der udbad sig nærmere oplysninger om lånebetingelserne og sparekassens ledelse. Atter to dage efter modtog amtet svar. Komitéen forestillede sig en rente på omkring 3 1/2 %. Indskyderne kunne kun hæve penge 4 gange årligt, hvis de vel at mærke havde opsagt et beløb 6 uger i forvejen (dog kun 14 dage for små beløb). Ledelsen ville svare til andre sparekasser med en direktion som øverste ledelse. Svaret har åbenbart tilfredsstillet amtet, så brevet nu gik videre til kancelliet.

Herfra kom der svar den 2. april 1833. Indlånsrenten var i mellemtiden blevet nedsat til 3 %. Derfor kunne statskassen kun yde 4 % af de første 15.000 rigsbankdaler og 3 1/2 % af de næste 15.000 rigsbankdaler. Komitéen takkede ydmygt for de opstillede betingelser og udtrykte håbet om snart at kunne oprette den foreslåede sparekasse. De nødvendige kongelige bevillinger blev nu udfærdiget. Den 2. november samme år gav kancelliet så grønt lys for, at man kunne begynde at indsende sparekassens indskud til statskassen, dog højst 30.000 rigsbankdaler. Nu blev der handlet hurtigt i Roskilde. Allerede dagen efter indrykkedes en annonce i *Roeskilde Avis* med en indbydelse til offentligheden om indskud i den nye sparekasse. Ordlyden blev siden gengivet i kassens kontrabøger. Derfor sættes Roskilde Sparekasses stiftelse til den 3. november 1833. Lørdag den 9. november åbnedes sparekassen for de første indskud. Den første kunde var Martin på 9 år. Han blev siden stiftsskriver og herved Roskilde Domkirkes administrator. Ved årets udgang efter 8 åbningsdage havde sparekassen et indestående på godt 3.000 rigsbankdaler.

Den stiftende komité blev nu ophøjet til sparekassens direktion. Allerede på et møde 15 dage efter sparekassens stiftelse drøftede direktionen at kombinere sparekassen med et lånefond. Bølgerne er uden tvivl gået højt på dette møde, og Johannes Hage måtte bruge al sin overtalelsesevne og viden om samfundsforhold til at overbevise sine meddirektører om nødvendigheden af at begynde på udlånsvirksomheden hurtigst muligt. Man enedes om at begynde på dette efter 1/2 års tid. Man måtte jo lige sikre sig, at der var indgået tilstrækkelige summer, til at man også

Torvet med rådhuset forevigtet på borgmester H.C. Müllers skydeskive fra 1832.

havde noget at låne ud af. Som bekendt havde det nye pengeinstitut succes, så den 23. september 1834 kunne man offentliggøre vilkårene for disse udlån, såsom sikkerhed og rentevilkår i *Roeskilde Avis*. De nærmere betingelser for ledelse, ind- og udlån, m.v. fremgår af de gamle jubilæumsskrifter. Overlærer Hage mente nu, at han havde gjort tilstrækkeligt for at hjælpe det nye pengeinstitut på vej og meddelte derfor direktionen, at han ville trække sig ud af samme fra 1. januar 1835. I stedet udpegede direktørerne købmand S. F. Kornerup til hans efterfølger. Det viste sig at være et godt valg, ikke mindst på grund af købmandens forbindelser til landbefolkningen, som jo også skulle tilgodeses, hvis man med rette skulle kunne kalde sig Roskilde og Omegns Sparekasse.

Hage fik dog lejlighed til endnu en gang at yde sparekassen en uvurderlig støtte. Den 17. december 1836 udsattes Roskilde Sparekasse for et anonymt angreb i *Roeskilde Avis* for samfundsskadelig virksomhed. På baggrund af to artikler i *Dansk Folkeblad* af bankdirektør Bang, der blandt andet kritiserede sparekassesagen, fremsattes den påstand, at de mange små opsavede summer manglede i den daglige cirkulation til skade for industrien, som herved solgte færre varer. Endnu værre stillede sagen sig i krisetider, hvor udsigten til uheldige konjunkturer kunne få alle

småsparerne til at trække deres indskud hjem. Indsenderen så det ikke som en formildende omstændighed, at sparekassen siden udlånte de opsparede midler mod behørig sikkerhed, så længe fundamentet kunne skride ved uheldige konjunkturer. Han sluttede med at opfordre til en nedlæggelse af Roskilde Sparekasse.

Da den lokale sparekassesag også omtaltes som "Overlærer Hages mindre sunde Idé", var det måske naturligt nok, at Hage svarede, selv om han jo var udtrådt af direktionen. Johannes Hage kunne berolige indsenderen af læserbrevet og byens småsparere med, at Roskilde Sparekasse ikke unddrog den daglige cirkulation store summer til skade for "den lavere Industri". Af den samlede indskudskapital på ca. 50.000 rigsbankdaler var de 32.000 udlånt til privatpersoner, herunder mindre erhvervsdrivende i Roskilde og omegn. 4.000 rbd. var anvendt til indfrielse af bankhæftelser, og kun 14-15.000 rbd. var sat på rente i statskassen. Endvidere stilledes der store krav til sikkerheden for de udlånte penge enten mod pant i fast ejendom eller solid skyldnerkaution. Alt i alt kunne han konkludere, at der næppe var basis at frygte et run på sparekassen, hvorved alle indsatte beløb krævedes indløst på samme tid. Det ville snarere være at befrygte, hvis hele beløbet var udlånt til statskassen. Statsbankerotten i 1813 var endnu i frisk erindring hos mange. Hage imødegik også kritikken af bogholderens årsløn på 100 rbd. Den anonyme læserbrevsskribent fik det sidste ord, der indledtes med følgende vers: "Sæt denne lille Prås i Deres Øhrne-Stage, Saa at den lyse maa for Overlærer Hage." Men det undlod sparekassens direktion at svare på og lod Hages fyldige svar være tilstrækkeligt⁹.

Personlige sorger og nye udfordringer

Den ægteskabelige lykke fik snart et varigt knæk, idet Lotte i slutningen af 1832 og begyndelsen af 1833 fik flere sygdomsanfald, der tydede på en begyndende brystsyge, altså tuberkulose, der den gang var uhelbredelig. En bedring i Lottes tilstand i sommeren 1833 fik Hage til at planlægge en fælles rejse til Norge. Det blev en meget strabadserende rejse, der foregik til fods over lange uvejsomme stræk. Efter hjemkomsten i slutningen af august begyndte Lotte at spytte blod. Hage fik straks den sorteste samvittighed over at have taget hende med på en så anstrengende rejse. Hun fik det hurtigt værre, og Hage blev nu den mest samvittighedsfulde sygepasser. Trods den gode pleje forværredes hendes tilstand fortsat, og den 19. juni 1834 døde hun.

For at udstå disse prøvelser var Hage stadig aktiv i det offentlige liv. September 1833 havde han henvendt sig til nationaløko-

Christian Georg Nathan David (1793-1874). Nationaløkonom og politiker. Udgiver og redaktør af Fædrelandet. Stik gengivet efter Illustreret Tidende nr. 281, 1865.

nomen, professor David, med et forslag om at udgive et ugeskrift, der skulle bringe nationaløkonomiske artikler, vel også politiske i den udstrækning, det var muligt under den enevældige konge, Frederik VI. I løbet af en måned havde de planerne klar. Hage havde også rettet henvendelse til juristen Algreen-Ussing om samme sag. Han billigede idéen, men ville dog ikke selv deltage, men han tilrådede, at de to udgivere ventede med at gøre alvor af planerne, indtil stænderforsamlingerne var blevet en realitet. Først da havde ugeskriftet en mening.

Lottes sygdom bidrog også til, at Hage droppede dette projekt. David opfattede åbenbart dette som manglende interesse og besluttede sig derfor til at udgive bladet på egen hånd. Det fik navnet *Fædrelandet* og kan rettelig betegnes som en avis. Det blev den første avis herhjemme, der beskæftigede sig med politisk journalistik. Hage var straks villig til at levere stof til avisen uden at bære nag til David, der var gået bag hans ryg ved at udsende avisen på egen hånd som eneredaktør. Som man kunne forvente, viste avisen sig at være kritisk over for den enevældige regering, ikke mindst over for den førte økonomiske politik. Flere artikler påpegede, at den enevældige regeringsform var ude af trit med

Alfred Hage (1803-1872). Gros-serer og politiker. Bror til Johan-nes Hage. Tegning af Constantin Hansen.

samtiden, ligesom den i mange tilfælde ikke udviste den nød-vendige evne til at løse store samfundsmæssige opgaver. Lige så stor velvilje denne avis mødte hos den frihedshungrende intelli-gentia, lige så stor uvilje mødte den hos kongen og hans konser-vative regering med gehejmestatsminister Poul Christian Ste-mann i spidsen. Politisk journalistik var ikke forenelig med det politiske systems censur og manglende trykkefrihed. Men de fle-ste af Hages artikler fra Roskilde-tiden handlede om de prakti-ske sider af samfundslivet, såsom kommunikation, toldvæsen, forsikringsforhold og naturligvis skolevæsen og kunne derfor ikke vække anstød. Han kom med gode råd til samfundshus-holdningen, og embedsværket var ikke mere forstokket, end at de gode råd blev modtaget med velvilje. Nogle idéer blev endog direkte kopieret. Med dette journalistiske virke var Hage endelig kommet på den rette hylde. Det kom ham nu til gavn, at han hav-de beskæftiget sig med så mange sider af samfundslivet, også på det praktiske plan.

Livet gik sin vante gang i Roskilde efter Lottes begravelse på Gråbrødre Kirkegård. Under hendes sygdom havde han passet sit skolearbejde ved at betale en vikar, men han genoptog ikke sit skolearbejde. Vinteren 1834-35 gav han til gengæld en række of-fentlige forelæsninger om Asien. I 1835 kvittede han helt skolear-bejdet, men måtte samtidig sige farvel til at få udbetalt pension. Han ville nu hellige sig sit journalistiske virke. Derfor besluttede han sig for at flytte til København. Det var så heldigt, at familien Puggaard i Store Kongensgade stod for at skulle foretage en læn-gere rejse til Italien. Johannes kunne derfor tilbyde at vikariere for svogeren, så han nu fik overopsynet med den store købmandsvirksomhed. Hans bror Alfred Hage¹⁰ var allerede kommet ind i firmaet i 1832, hvor han blev bestyrer af firmaets filial i Nakskov. Han blev snart en stor mand i lokalsamfundet, blandt andet blev han udnævnt til konsul. Alfred leverede for øvrigt også artikler til *Fædrelandet* som ekspert inden for handel og kom meget på redaktionskontoret. Hans store handelstalent førte ham i 1842 til hovedsædet i København, hvor han blev kompagnon i firmaet, der nu kom til at hedde "Puggaard & Ha-ge". Alfred Hage blev siden en hovedrig mand lige som svoge-ren Hans Puggaard. De anvendte begge store summer på mæcenvirksomhed. Alfreds søn, Johannes, fortsatte i samme spor. Han oprettede siden "Nivaagaard Samlingerne"¹¹. Efter Al-freds optagelse i firmaet som kompagnon rykkede lillebror Chri-stoffer ind i Næstved-filialen. Men foreløbig residerede Johannes Dam Hage i hovedsædet. Han anså sig selv for yderst kompetent til opgaven, da han jo tidligere både havde hjulpet sin far i Stege

og svogeren i København. Det gik også godt nok med at videreføre svogerenes forretninger, men Johannes var godt klar over, at han måtte have noget varigt at leve af, da han ikke agtede at vende tilbage til skolegerningen. Derfor kastede han sig ud i forskellige handelsmæssige transaktioner på egen hånd, der desværre endte ret katastrofalt, så han i stedet for at bedre sin økonomi tabte en masse penge. Så han var åbenbart ikke så stort et handelstalent som Alfred. Derfor trak Johannes sig igen ud af firmaet, da familien Puggaard vendte hjem fra Italien i 1836.

Hages politiske journalistik

I mellemtiden var Johannes Hage for øvrigt blevet redaktør af *Fædrelandet*. Baggrunden var den, at avisen hurtigt havde overskredet grænserne for, hvad man kunne beskæftige sig med. Politik skulle man holde sig langt væk fra, men det var jo netop dette emne, der havde de tilknyttede skribenters store interesse. Allerede i december 1834 følte regeringen og ikke mindst kongen sig trådt for nær af en artikel i *Fædrelandet* - uden underskrift. Artiklen var skrevet af Hage, og emnet var af den sprængfarlige politiske art. For øvrigt havde han ikke været stolt af at skrive anonymt. Han foretrak åben debat, så alle vidste, hvor kritikken kom fra, og "offeret" kunne forsvare sig. Men omvendt ville det være alt for let for myndighederne af slå ned på den kritiske journalist. I stedet måtte redaktøren stå til ansvar. David blev suspenderet som universitetsprofessor og stillet for retten. Kongen lod også sin vrede gå ud over den censor, der havde ladet artiklen passere. Han blev afskediget, og den siden så berygtede Chr. Reiersen blev antaget i stedet.

Men lad os se lidt nærmere på den formastelige artikel. Artiklen havde titlen "Hvad kan det hjælpe?" og argumenterede for, at når et folk i tillid til sin kongeslægt kunne overdrage denne uindskrænket magt i form af enevælde, så måtte det modsatte også kunne lade sig gøre, så samme kongeslægt afgav denne magt i tillid til sit folk. Artiklen sluttede ildevarslen for Frederik VI: "Begyndelsen er alt skeet. I Erkjendelsen heraf lægge vi ikke Hænderne i Skjødets, men, idet vi alle arbeide til et fælles Maal, ville vi, hvis vort Mod skulde slappes, tilraabe hinanden: "Det kan hjælpe"."¹²

Kongen blev så vred, at han også ønskede at komme fremtidige kritiske artikler til livs ved yderligere at indskrænke den eksisterende ventil i trykkefrihedsforordningen af 1799, der gav forfattere og redaktører mulighed for at få prøvet deres sag ved domstolene. Nu skulle det være slut. Disse planer vakte stor bestyrtelse i liberale kredse, der netop gik og glædede sig til åbnin-

gen af Stænderforsamlingerne. 572 personer skrev under på et bønsskrift til kongen om at respektere trykkefriheden og opgive censur. Svaret fra kongen var det berygtede, der kan koges ned til: "Vi alene vide"¹³. Som reaktion stiftedes Selskabet til Trykkefrihedens rette Brug den 6. marts 1835, som også Hage blev medlem af. Imens gik retssagen sin gang. Det skulle vise sig, at kongen havde ret i sin mistillid til domstolene. De var langt fra så partiske, som han kunne ønske sig. *Fædrelandet* vandt således retssagen ved Hof- og Stadsretten, dog indeholdt dommen en misbilligelse af denne og to andre artikler. Regeringen appellerede straks til Højesteret, men også her vandt David den 2. december samme år. Men han havde i den grad pådraget sig myndighedernes vrede, at han ikke kunne fortsætte som redaktør af *Fædrelandet*. Det var i denne forbindelse, af Johannes Hage trådte til som redaktør. Her var der også nok at tage fat på.

I mellemtiden var der jo sket det, at Stænderforsamlingerne havde begyndt deres virke. Den 1. oktober 1835 trådte Stænderforsamlingen for Østifterne sammen på Palæet i Roskilde. Siden åbnede de tre andre forsamlinger efter tur. Denne institution kan betragtes som et forsigtigt skridt bort fra den uindskrænkede enevælde. Der var således ikke tale om en lovgivende forsamling, men kun om en rådgivende. Men det var dog udtryk for en bestræbelse, der gik modsat planerne om at indskrænke trykkefriheden. Som man kunne forvente, nød Stænderforsamlingerne Hages store bevågenhed. Imidlertid kunne han hverken stemme eller opstille til denne forsamling, da han ikke var grundejer, som valgreglerne krævede. Men han fulgte levende med i forsamlingernes forhandlinger, ikke mindst den sjællandske forsamling, der var toneangivende. Det foregik gennem korrespondance med flere fremtrædende medlemmer, da pressen ikke måtte referere direkte fra forhandlingerne.

David-sagen fik et efterspil, idet professor David blev endelig afskediget, om end det skete med fuld gage som pension. Han kom heller ikke i betragtning, da han søgte stillingen som nationalbankdirektør, en stilling han som nationaløkonom var yderst kvalificeret til. Frederik VI bar nemlig stadig nag til ham efter retssagen. I stedet tog han ud på en længere udenlandsrejse for at komme til hægterne. Efter hjemkomsten gik han igen ind i arbejdet på redaktionen af *Fædrelandet*, der under Hages ledelse var blevet talerør for de liberale kræfter i Stænderforsamlingerne, ikke mindst i Roskilde.

En af tidens svøber, som blev fremdraget og påtalt både i Stænderforsamlingerne og den liberale presse, var den udbredte nepotisme inden for embedsstanden. Et andet kritisabelt emne

var et udbredt moralsk forfald blandt embedsmænd. Efter ulykkerne med tabet af Norge og statsbankerot som følge af at Frederik VI havde holdt på den gale hest i Napoleonskrigene, hørte kasse mangler og bestikkelighed efterhånden til dagens orden fra statsadministrationen i toppen og ned til lokalforvaltningen i bunden af embedsværket. Dette moralske forfald hang nøje sammen med rekrutteringen af embedsmænd under enevælden. Begunstigelse af adelstitler, militær rang og familieforhold, også kaldt for nepotisme, spillede en større rolle end adgangsbeviser fra læreanstalter og anbefalinger fra tidligere ansættelsesforhold ved besættelse af civile embeder. Det fik en mand som Hage til at fare i blækhuset og levere to artikler om emnet nepotisme til tidens anden liberale avis, *Kjøbenhavnsposten*. Disse artikler har for altid indskrevet ham som politisk journalist i pressehistorien. Han skrev blandt andet: "... at hele Kollegier næsten består af en eller to Familier, så man skulle tro ... at Pladserne blev besat af Vedkommende selv." Det var heller ikke ualmindeligt, at embeder gik i arv fra far til søn. Hage påstod endvidere, at nogle embedsmænd havde opnået deres embeder ved regulær bestikkelse¹⁴. Mærkeligt nok førte disse påstande ikke til en retssag, men årsagen var jo nok den, at alle vidste, at det var rigtigt.

Til gengæld kom *Fædrelandet* i 1836 i konflikt med regeringen og den nye skrappe censor Reiersen, der nidkært gennemlæste alle artikler i landets aviser – der var jo ikke så mange endnu, så det var en overkommelig opgave. Atter var det Johannes Hage, der var den formastelige. Der var tale om en lille artikelserie med emnet "Oversigt over Europas Historie i 1835", specielt om stormagtspolitikken¹⁵. Ved offentliggørelsen af den anden artikel i serien blev avisen beslaglagt. Som begrundelse henvistes til en plakat af 1810 om Meddelelse af politiske Nyheder og Efterretninger. Hages kritik gik på Den hellige Alliance en alliance, der var indgået af sejrherrene i Napoleonskrigene, Rusland, Østrig og Preussen, men siden udvidet til de fleste europæiske lande inklusiv taberne, Frankrig og Danmark. England blev dog aldrig medlem, hvad der ikke var så mærkeligt. På papiret skulle alliancen godt nok sikre freden i Europa, men der var en skjult dagsorden for stormagterne, nemlig at sikre den fremherskende magtstruktur på kontinentet, enevældens og absolutismens regimer. Udviklingen viste stadig tydeligere, at alliancen ikke havde nogen rolle at spille i fredens tjeneste, og efter 1830 havde den stort set ingen praktisk betydning. Hage kritiserede også hovedaktørerne på den internationale scene, specielt Rusland. Dette opfattede kancelliet som en fornærmelse mod denne stat. Da han ikke kunne få sine tanker formidlet gennem avisen, udgav han

artiklerne i form af et lille hæfte i Kristiania (Oslo).

Det fik kancelliet til at lægge sag an mod Hage. Han førte selv sin sag ved 1. instans, Hof- og Stadsretten. Den 7. september 1837 faldt der dom. Den lød på frifindelse, og det offentlige skulle betale sagsomkostningerne. Kancelliet appellerede prompte til Højesteret. Her førte han også selv sin sag, denne gang pr. korrespondance. Der faldt dom den 26. juni samme år¹⁶. Den lød til gengæld på bødestraf og livsvarig censur. Det betød, at han også ville blive tvunget til at opgive sin stilling som ansvarshavende redaktør for *Fædrelandet*. Hage blev orienteret om dommen under et besøg ved badestedet Driburg, hvor han opholdt sig for at pleje sit skrantende helbred. Bevarede breve, som han sendte hjem, vidner om, at dommen ramte ham som et kølleslag. Han prøvede at slå det hen, men det var svært.

Dommen vakte bestyrtelse i samtiden, ikke mindst i Trykkefrihedsselskabet, hvor Hage sad i bestyrelsen. Selskabet protesterede højlydt imod denne dom, der gik imod alle de principper, som man værdsatte i liberale kredse. Dønningerne nåede helt til *Roeskilde Avis*, hvor redaktøren blandt andet skrev følgende: "Saaledes er en af vore dygtigste Forfattere for Livstid berøvet sin Skrivefrihed, og Danmarks Oplysning har mistet en af sine ivrigste, kundskabsrigeste og talentfuldeste Befordrere."¹⁷

Et levnedts afslutning

Et par måneder efter vendte Hage tilbage til København fra sin kurrejse til hertugdømmerne. Ud ad til, f. eks. i Trykkefrihedsselskabet, optrådte han meget behersket og manede til besindighed, men i private breve gav han udtryk for, at han var træt og ikke længere kunne yde en ordentlig arbejdsindsats. I begyndelsen af september ville han som så ofte før tage en lille tur ud til søsteren og svogerens landsted i Ordrup. På vejen væltede han med hestevognen og slog dit ben, så han måtte holde sig i ro i en periode. Så sent som den 15. september, der skulle blive hans dødsdag, sad han på Skovgaarden og skrev på en artikel til *Fædrelandet*. Måske har det været for svært for ham at tænke på, at det næste dag ville være hans bryllupsdag. I hvert fald besluttede han at gøre en ende på det hele og tage sit eget liv. Kirkebogen for Roskilde Domsogn nævner ikke dødsårsagen, kun at han døde på Skovgaarden i Ordrup og herfra blev ført til Roskilde¹⁸. Efter eget ønske skulle han begraves ved sin hustrus side på Gråbrødre Kirkegård.

Begravelsen fandt sted den 21. september. Forinden var liget henstillet i Roskilde Domkirkes nordvestre våbenhus på en slags lit de parade. Her genså den senere professor Jacob Kornerup og

Johannes Hages gravsten på
Gråbrødre Kirkegård i Roskilde.

de små elever fra "pogelektionen" den tidligere overlærer, idet rektor Bloch tog dem med over i domkirken, for at de kunne sige farvel til afdøde. De havde godt nok aldrig haft ham i skolen, men det gjorde et stort indtryk på dem at se en død mand. Jacob havde dog oplevet overlæreren et par år i forvejen, da han holdt de tidligere omtalte geografiske foredrag om Indien¹⁹.

På selve begravelsesdagen stævnedes familie, venner og kampfæller fra nær og fjern til Roskilde for at vise afdøde den sidste ære og mindes hans personlighed og hans virke. I *Roeskilde Avis*, skønnedes det, at følget var på omkring 300. Alle mødtes på Roskilde Katedralskole, men selv det største lokale i den gamle skolebygning, beliggende i Skolegade ud for Roskilde Domkirkes tårne, var ikke stort nok til at rumme de mange mennesker. Her holdt rektor Bloch, Hages lærer, kollega og ven, en mindeta-

le, hvori han blandt andet karakteriserede sin afdøde ven med følgende ord: "Aaben, ærlig og ligefrem i al sin Færd sagde han aldrig andet, end hvad han mente, men dette ogsaa oprigtigt, uforbeholdent og uden Frygt for nogens Vrede."²⁰ Herefter gik følget i procession over til nordvestre våbenhus. Medens der spillede et dæmpet præludium på orglet bar studenter, både hans tidligere elever, hvoraf mange nu læste på universitetet, og katedralskolens ældste elever, kisten fra våbenhuset til domkirken hovedgang. Efter salmesang og endnu en mindetale ved pastor S. H. Jørgensen blev kisten båret ud og fulgt til graven på Gråbrødre Kirkegård af følget. Ved graven talte Hages ungdomsven, pastor Stenersen Gad, og skildrede i tidens lidt svulstige stil det tab, fædrelandet havde lidt ved Hages bortgang. De fleste i følget fulgte nu rektor Bloch tilbage til katedralskolen, hvor *Fædrelandet* med professor Davids nekrolog omdeltes. Derpå fulgte nye taler til den afdødes ære, inden deltagerne gik hver til sit. Med ordene: "Skønnere og værdigere end her saaledes er sket, kunde Danmark vel ikke hædre nogen af dets ædle Sønner." sluttede referatet fra begravelsesdagen i *Roeskilde Avis*²¹.

Det er karakteristisk for tiden, at talerne blev udgivet, men man leder forgæves efter så meget som en antydning af, at der var tale om selvmord. Det hørte ikke til god tone at nævne det i Biedermeiertiden. Heller ikke i broderen Hother Hages bog om Johannes Hages liv og levned, der ellers går meget minutiøst til værks, er det antydet. Hvorfor gik det så galt for Hage? Var det på grund af den skrappe dom? Kort efter domfældelsen kom han i et brev til søsteren Henriette ind på konsekvenserne. Ifølge dette brev mente han nok, at man med lidt behændighed kunne omgå censuren. Tilsyneladende havde han også fået bearbejdet sorgen over hustruens død ved at kaste sig ud i allehånde praktiske opgaver. Årsagen skal nok snarere søges i Hages natur, hans mærkelige mindreværds komplekser, som kom til udtryk i brevene til hans nærmeste, og ikke mindst hans depressive natur, som han nok havde det værst med om efteråret, når dagene blev kortere og lyset svandt.

Ifølge Hother Hage gjorde dødsfaldet endog indtryk på Frederik VI, der skal have udtalt følgende: "Det gør mig ondt, at den Mand er død; han mente det ærligt."²²

Man kan sige meget negativt om den gamle enevoldskonge, men man kan ikke frakende ham en stor menneskekundskab, der satte ham i stand til at vurdere en farlig modstander. Hages virke, ikke mindst hans kamp for fri meningsudveksling, blev således et vigtigt bidrag til den udvikling, der snart skulle føre til en fri forfatning.

Noter

- ¹ Anniversarium Examen in Schola roeschildensi Cathedrali. København, 1817.
- ² Jørgensen, Harald: Puggaard, Hans. Dansk Biografisk Leksikon. Bd. 13. København 1936. S. 622-625.
- ³ Hage, Hother. S. 21-22.
- ⁴ Omtalt i Brammers ungdomserindringer.
- ⁵ Hage, Hother. S. 44-45.
- ⁶ Roeskilde Kjøbstads Folketælling. 1834.
- ⁷ Rigsarkivet: Udateret brev fra Hage-brevsamlingen. Sandsynligvis fra 1831.
- ⁸ Roeskilde Avis. 31. mar.-11. apr. 1835
- ⁹ Roeskilde Avis. 7. dec.-27. dec.1836.
- ¹⁰ Neergaard, N.: Hage, Peter Anton Alfred. Dansk Biografisk Leksikon. Bd. 8. København, 1936. S. 564-566.
- ¹¹ Stavnstrup, P.: Hage, Johannes. Dansk biografisk Leksikon. Bd. 8. København, 1936. S. 576-577.
- ¹² Fædrelandet. Nr. 11. 1834
- ¹³ Hele sætningen gengivet i Hage, Hother. S. 107
- ¹⁴ Kjøbenhavnsposten. 3. og 4. august 1835.
- ¹⁵ Fædrelandet. 25. marts, 1. og 8. april 1836.
- ¹⁶ Hage, Hother. S. 131.
- ¹⁷ Roeskilde Avis. 1. juli 1837.
- ¹⁸ Kirkebogen for Roskilde Domsogn. Døde Mandkjøn. 1837
- ¹⁹ Kornerup, Jacob: Roskilde i Frederik den 6tes Tid. Aarbog udgivet af Historisk Samfund for Københavns Amt. 1911. S.9.
- ²⁰ Bloch, S. N. J.: Nogle Træk af afgangne Overlærer Johannes Hage's Levnet og Character: En Tale, holden i Roeskilde Kathedralskole paa hans Begravelsesdag den 21de Septbr. 1837. Roskilde 1837.
- ²¹ Roeskilde Avis. 23. sept. 1837
- ²² Hage, Hother. S. 143.

Litteratur

- Christensen, C.: Sparekassen for Roskilde By og Omegn 1833-1933. Roskilde, 1933.
- Bloch, S. N. J.: Nogle Træk af afgangne Overlærer Johannes Hages Levnet og Character. Roskilde, 1837.
- Brammer; Gerhard Peter: Biskop, Dr. theol. G. P. Brammers Ungdomsliv. Kjøbenhavn, 1884.
- Bruun Hansen, Gorm: Johannes Hage. En politisk martyr? Jul i Roskilde 1998. S. 23-25.
- Hage, Hother: Johannes Hage, hans Liv og Karakter og enkelte af hans efterladte Skrifter. København, 1854.
- Jørgensen, S. H. og P. C. Stenersen Gad: Taler ved Johannes Hages Jor-

defærd. København, 1837.

Katlev, Julie: For friheden og fædrelandet. En biografi over journalisten Johannes Hage 1800-1837. København, 1999. (Med fyldig kilde- og litteraturliste).

Roeskilde Avis 1829-1837 (titelskift i perioden).